

Een paar maanden op Telpost Brobbelbies-Noord: Een marathontrektelling

Leo Ballering

Introduce

Foto: Peter van der Braak.

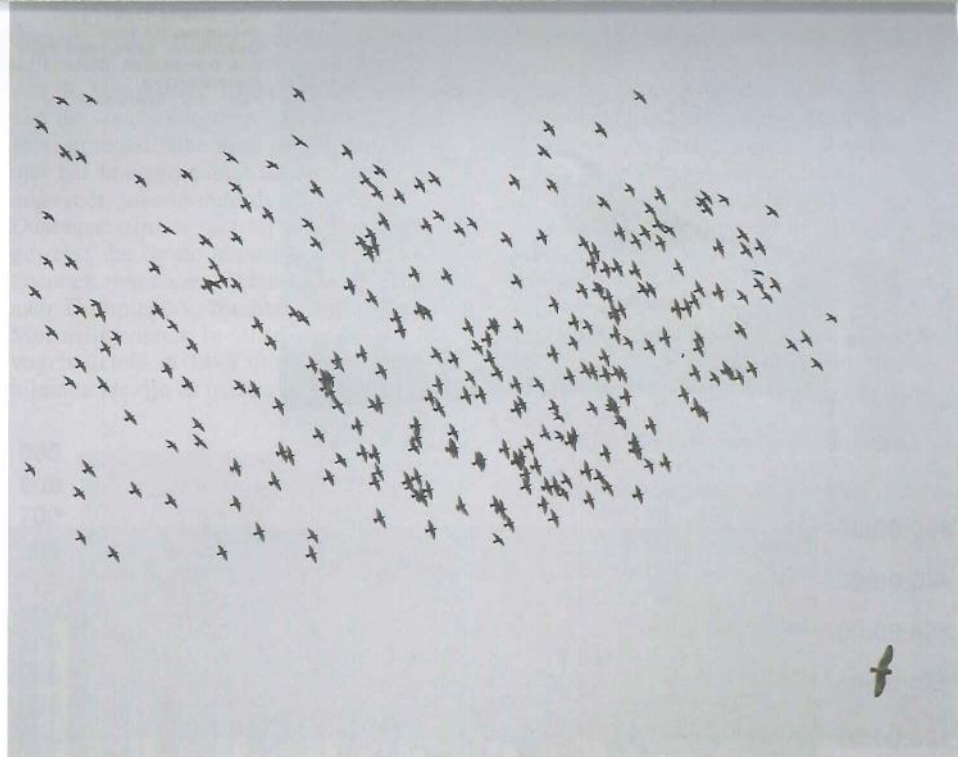
In 1983 besloot de vogelwerkgroep van het IVN Uden haar vleugels uit te slaan en onder de naam Vogelwacht Uden e.o. verder te gaan. In 2007 bedacht Toy Jansen, één van de drijvende krachten achter de telpost, dat het wel leuk zou zijn om in 2008 - dat een jubileumjaar was - een marathontrektelling te organiseren. Gedurende onze normale telmaanden zou de telpost elke dag van zonsopgang tot zonsondergang continu bezet worden.

Sinds 2000 worden er op de Brobbelbies in het natuurgebied De Maashorst, tussen Uden en Oss, van 1 augustus tot 1 december trekvogels geteld. De telpost bevindt zich op een doodlopende weg midden tussen de akkers met naar alle kanten vijfhonderd meter vrij zicht. Op de weg staat een windroos en in de berm staat een bankje. In principe worden alle vogels geteld die op naam gebracht kunnen worden, ongeacht of ze met het blote oog of met de verrekijker of telescoop gezien worden of dat alleen het geluid gehoord wordt. Gewoonlijk beginnen de tellers een half uur voor zonsopkomst.

's Avonds stoppen zij een half uur na zonsondergang. Verslaglegging van de tellingen gebeurt dagelijks op de website <http://www.trektellen.nl>, wekelijks in de weekverslagen op de website <http://www.vogelwachtuden.nl> en jaarlijks door middel van een verslag. De verslagen zijn ook op de laatstgenoemde website te vinden.

De gemeente Landerd zorgde voor twee bankjes voor tellers en bezoekers en voor grind om het terrein op de telpost ook in natte tijden begaanbaar te houden.
Foto: Peter van der Braak.

Een Velduil en een groep Spreeuwen, waargenomen op 3 oktober 2008.

Foto: Marc Gottenbos.

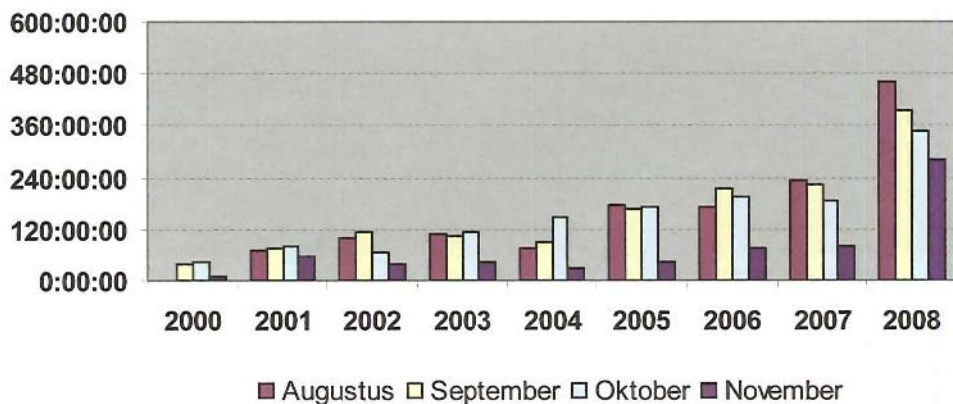
De telpost

Om een marathontelling vol te houden hadden we wel wat extra faciliteiten nodig. Zeker in de koude maanden en in perioden met slecht weer. Staatsbosbeheer maakte extra ruimte vrij voor de telpost (een stukje grond van twintig bij tien meter), zodat wij iets meer ruimte hadden. Daarop werd grind gestrooid om het terrein ook in natte tijden begaanbaar te houden. De gemeente Landerd (N.-Br.), waarin de telpost ligt, plaatste er nog twee bankjes en zorgde ook voor een informatiebord. Integrale Bedrijven Noordoost-Brabant (IBN) stelde een keet ter beschikking. Wij mochten deze het hele seizoen gebruiken en konden deze later kopen tegen een symbolisch bedrag. Dankzij de keet konden er een aantal tellers uit de wind zitten, al was het zicht wel enigszins beperkt. Aan de keet was een 'White Board' gehangen. Daarop konden de belangrijkste waarnemingen genoteerd worden. Zo konden bezoekers gemakkelijk zien wat er in de afgelopen

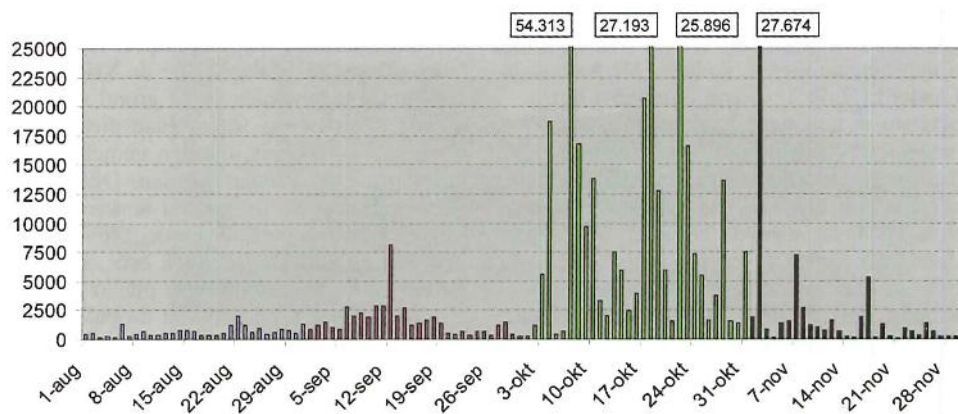
dagen geteld was. Jan van den Tillaart schonk ons een speciaal hiervoor gemaakte 'stoatoafel'. Deze was ideaal als ondergrond voor het schrijven van de waarnemingen. Op de website stond een schema, waarop de tellers hun voorkeur voor een bepaalde datum konden opgeven. Hierop kon iedereen zien wie er wanneer zou tellen. Ten slotte sloeg Willie de Vries nog een aantal lange palen in de grond rond de telpost. De palen moesten gaan dienen als zitplaats voor vogels, die dan gemakkelijk gefotografeerd konden worden. Deze voorziening bleek uitstekend te werken. Verscheidene vogels, zoals de Tapuit, maakten er gebruik van! Ook een Torenvalk kwam zelfs enkele malen per dag zijn prooi opeten op één van de palen. Behalve door lokale radio- en televisiestations is er op zondag 5 oktober 2008 ook aandacht besteed aan deze marathontelling door het radioprogramma 'Vroege Vogels'.

Op een dag in oktober 2008 werden meer dan vijfduizend trekvogels geteld op de post. Daaronder bevonden zich ook honderden Witte Kwikstaarten.
Foto: J.C. Wammes.

Figuur 1 - Het aantal teluren per maand over de periode 2000-'08.

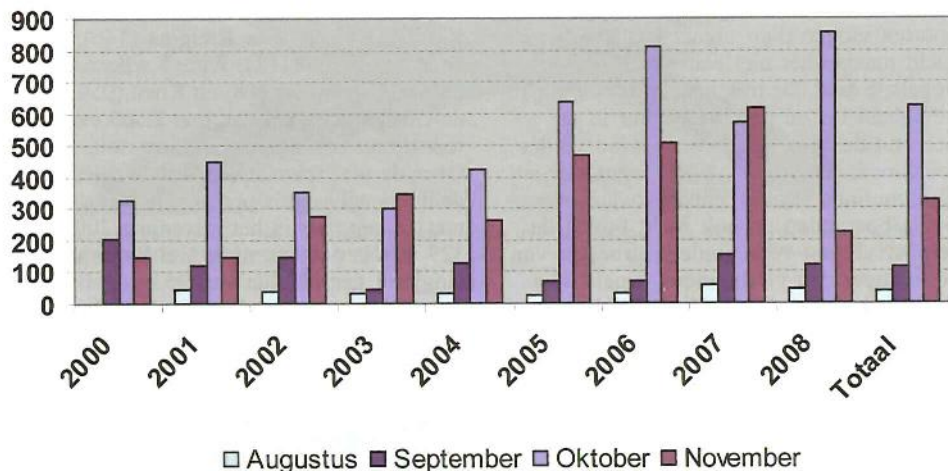

Figuur 2 - Het aantal getelde vogels per dag in 2008.

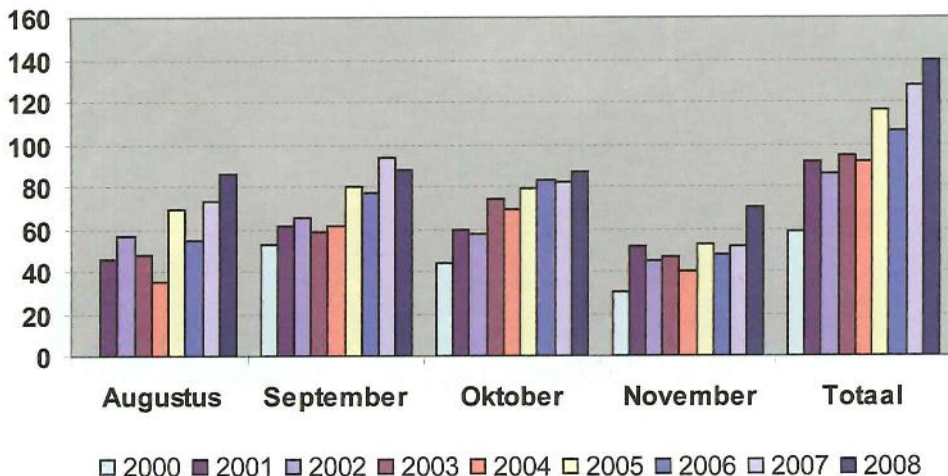
Resultaten

De marathontelling is mogelijk geworden door de inspanningen van in totaal 61 tellers. Zij waren voor het merendeel lid van de Vogelwacht Uden e.o. en daarnaast van de vogelwerkgroep van het IVN Oss. Er is in totaal 5068 uren geteld. De teller met het hoogste aantal teluren kwam tot ongeveer zevenhonderdvijftig uur. Daarnaast zijn er nog vijftien bezoekers geweest die op de telpost een kijkje kwamen nemen en onder andere keken naar Duinpiepers, Nachtzwaluwen en Morinelplevieren. In totaal zijn er 430.731 vogels geteld in 1488 uur en zeventien minuten en zijn er maar vier uur en vijftien

minuten (0,3%) gemist. De verdeling van het aantal teluren per maand is te zien in Figuur 1. In oktober werd, zoals elk jaar, het hoogste aantal vogels geteld (zie Figuur 2). In het verleden hebben we twee keer een dag gehad waarop meer dan 20.000 vogels geteld werden: 29 oktober 2005 met 23.020 vogels en 26 oktober 2006 met 21.706 exemplaren. Dit jaar zijn we maar liefst vijf keer boven de 20.000 vogels uitgekomen met als dagrecord 7 oktober 2008 met 54.313 vogels. Na een week met veel regen en zuidwesterstorm kwam de trek op deze dag al vroeg in de ochtend flink op gang. Met name in de eerste uren was er een chaotisch vliegpatroon. Alle

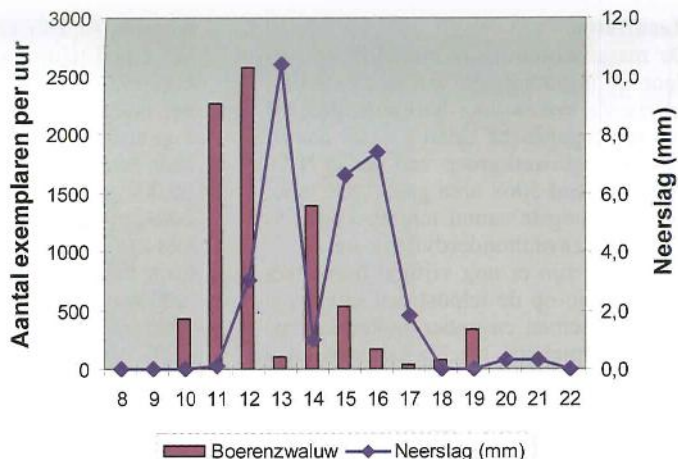

Figuur 3 - Het gemiddelde aantal vogels per uur per maand in de periode 2000-'08.

Figuur 4 - Het aantal soorten per maand in de periode 2000-'08.

Figuur 5 - De relatie van de doorkomst van Boerenzwaluwen en de neerslag op 12 september 2008 (neerslag gegevens van vliegveld Volkel (9 km ten zuidoosten van de telpost; bron: website van Weeronline.nl).

soorten vlogen door elkaar en de blauwe lucht maakte het niet eenvoudig om de vogels te zien. De trek nam na 09:00 uur in hevigheid toe en toen na elf uur in de ochtend de bewolking en de wind verder toenamen, gingen de vogels lager vliegen. Een continue stroom Vinken kwam over beide bosranden en ook recht boven de telpost vlogen verscheidene groepen van soms meer dan vierhonderd vogels. Die dag werden maar liefst 44.387 Vinken geteld! Ook andere vogelsoorten kwamen in hoge aantallen over; nieuwe dagrecords

werden geboekt voor Rietgors (146), Grote Gele Kwikstaart (12), Witte Kwikstaart (376), Heggenmus (18) en Kneu (950). Voor de Graspieper werd het, met 2.669 exemplaren, de op één na beste telling ooit. Over de vier telmaanden was het gemiddelde aantal vogels per uur 289. Dat was niet zo hoog als in het recordjaar 2006 met 329 vogels per uur, maar wel hoger dan het langjarig gemiddelde van 253 vogels per uur. Dit komt waarschijnlijk door de goede weersomstandigheden in oktober. In die maand hebben we niet veel mist gehad of

Op topdagen is het hard werken op de telpost. Toch is men in staat ook op zulke dagen niet te verslappen. Zo werden op een dag waarop meer dan 40.000 Vinken overkwamen, toch ook nog achttien Heggenmussen genoteerd. Hoewel dat getal in het niet zinkt bij de resultaten van andere soorten, was het voor deze soort wel een dagrecord.

Foto: Wim Oranje.

Op 7 oktober 2008 kwam een continue stroom Vinken over de telpost. Die dag werden maar liefst 44.387 exemplaren van deze soort geteld! Foto: J.C. Wammes.

al te veel tegen een strak blauwe lucht aan hoeven te kijken en dus zijn er in die maand een recordaantal vogels gezien (Figuur 3). Ook de (tegen)wind zorgde ervoor dat de vogels niet al te hoog vlogen en dat zij zo dus goed geteld konden worden.

In het seizoen werden maar liefst 140 soorten gezien (Figuur 4) en dat was ook een record. Tot nu toe worden er elk jaar meer soorten gezien. Ongetwijfeld is dat ook een afspiegeling van de toenemende ervaring op de telpost. Dat we in 2008 twaalf soorten meer hebben gezien dan in 2007 zal ook met het grote aantal teluren te maken hebben. Dit jaar werd er op tijden en dagen geteld waarin de post normaal niet bemand zou zijn geweest, ook de schaarse soorten worden dan gezien. Een andere indicatie daarvoor is dat er voor 59 soorten jaarrecords gebroken zijn. Dat was dus van bijna de helft van het aantal soorten dat geteld was! Over het gehele seizoen werden maar liefst elf nieuwe soorten gezien: Krakeend, Groene Specht, Oeverloper, Noordse (Gele) Kwikstaart, Pontische Meeuw, Pestvogel, Ruigpootbuizerd en de, in onze regio zeer zeldzame,

Rotganzen, Lepelaar, Kanoeten en Grote Zaagbekken. In het totaal zijn er over de jaren heen 172 soorten gezien op onze telpost.

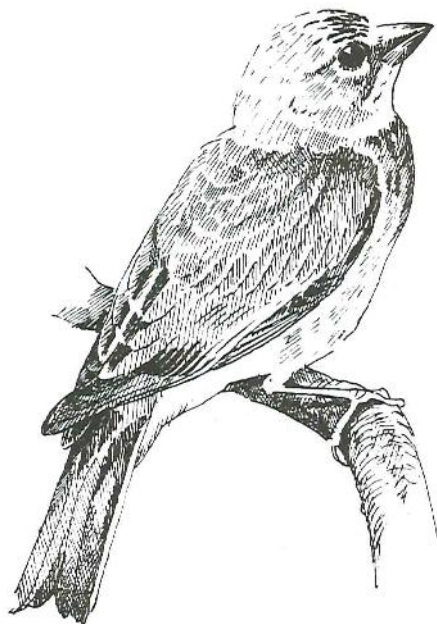
Discussie

Wat is nou het nut van zo'n trektelmarathon? In de eerste plaats is het gewoon erg leuk om zoiets met z'n allen voor elkaar te krijgen; het organiseren van een telling die vier maanden duurt is niet niks! Er wordt wel enthousiast begonnen en in augustus is het nog wel lekker weer, maar het enthousiasme kan snel afnemen als er weinig gezien wordt. Op 3 augustus zagen we bijvoorbeeld 155 vogels in vijftien-eenhalf uur; gemiddeld tien per uur of één per zes minuten. Zulke dagen moet je niet te veel hebben! Lange periodes met regen zouden ook het enthousiasme snel kunnen doen afnemen, maar die hebben wij gelukkig niet gehad! De maanden september en oktober zijn in principe geen probleem, dan zijn de tellingen onderhoudend genoeg maar in november kan het erg koud zijn en als er dan ook nog weinig vliegt dan gaat de lol er snel af. Een plaats

om even droog en uit de wind te zitten is dan ook eigenlijk onontbeerlijk!

Op de tweede plaats geeft zo'n marathontelling natuurlijk ook een compleet beeld van wat er overvliegt. We dachten na acht jaar tellen wel zo'n beetje te weten wat er te zien was op onze telpost. De gegevens uit de trektelatlas van de Landelijke Werkgroep Vogeltrekten (LWVT) en Sovon Vogelonderzoek Nederland (LWVT/ Sovon 2002) en de gegevens van de website van 'Trekten.nl' (<http://www.trekten.nl>) leken een compleet beeld te geven. Maar toch zagen we dit jaar weer elf nieuwe soorten, waaronder soorten van de kust die je niet in het binnenland verwacht. Eén van de opvallendste dingen vonden we toch wel de soms massale trek op 'slechte' dagen. Dat zijn dagen met slecht weer waarop we normaal eigenlijk nooit zouden zijn gaan tellen. Vlak voor en na regenfronten bleken echter vaak enorme groepen vogels over te komen! Twaalf september 2008 bijvoorbeeld was een zwaar bewolkte dag met lange periodes van regen; op het nabijgelegen vliegveld Volkel viel maar liefst twintig millimeter regen. Het was de natste dag van de hele marathontrektele-

riode. Op deze dag hadden we een prachtige boerenzwaluwtrek! Ondanks de regen kwamen zeer grote compacte groepen door, soms zelfs groepen van ruim vijfhonderd. Deze dag leverde dan ook een nieuw dagrecord op voor de Boerenzwaluwen met 7.946 getelde exemplaren (Figuur 5). Meer dan een derde van deze vogels trok door tijdens hevige buien! Een dag later (13 september 2008), waarop het zwaar bewolkt was er miezige regen was tot elf uur in de ochtend, hadden we een rustige telling. Toch kwamen met name de watervogels (dertien Pijlstaarten, elf Watersnippen en elf Wilde Eenden) tijdens de regen door. Voor de eerste twee soorten was dit zowel een algemeen- als een seizoensdagrecord! Over heel 2008 zijn er in Nederland door 131 telposten 19.654.788 trekvogels ingevoerd in de database van <http://www.trekten.nl>. Over onze telperiode (augustus tot en met november) zijn in totaal 15.268.319 vogels geteld in 17.700 uur. Wij hebben dus 2,8% van de vogels geteld in 8,4% van die tijd. De topdrie van telposten met de meeste teluren in 2008 op <http://www.trekten.nl> is te zien in Tabel 1.

Kneu
Illustratie: Ed Hazebroek.

Telpost**Aantal teluren
en minuten
aug.-nov. 2008****Totaal aantal
teluren en minuten
in 2008**

Brobbelbies-Noord
Anderstad (België)
Strabrechtse Heide

1488:17
932:31
776:00

1488:17
2302:37
1585:55

Tabel 1 - De topdrie van telposten met de meeste teluren in de telmaanden van Brobbelbies-Noord en in heel 2008 op de website van Trektellen.nl.

Andere marathontellingen

Hoewel er een aantal telposten zijn (geweest) die het hele jaar door bijna dagelijks bezet zijn, kennen wij maar twee voorbeelden van andere marathontrekkingen: die van Herman van den Bijtel in 1982 op de telpost Noordhout in Driebergen en die van Danny Laponder in 1987 en 1988 op de telpost De Vulkaan bij Den Haag.

Op de telpost Noordhout wordt sinds 1980 geteld en dat is de langste telreeks met dezelfde methode (de zogenaamde LWVT-methode). Deze telpost ligt op een akker met aan vier kanten bos. De tellers staan met hun rug op twintig meter van de bosrand. De kijkcirkel van honderd meter is asymmetrisch en ze kijken naar het noorden. Daardoor hebben ze er nooit last van tegenlicht zoals op de Brobbelbies de eerste uren na zonsopkomst. In de periode van 15 juli 1982 tot 15 december van datzelfde jaar is door Herman van den Bijtel - met hulp van anderen - 1566 uur geteld. Dat is dus een maand langer en tachtig uur meer dan op de Brobbelbies in 2008. Volgens Van den Beitel is dit ongeveer 80% van de beschikbare tijd met daglicht, een heel mooie prestatie dus! Op de telpost De Vulkaan (genoemd naar het hoogste, afgeplatte duin tussen Scheveningen en Kijkduin) bij Den Haag is in de jaren 1987 en 1988 een groot aantal uren geteld. Danny Laponder heeft in 1987 (ruim drieduizend uur) en 1988 (meer dan vierduizend uur) hiervan verreweg de

meeste uren geteld. Er werd niet gericht gedurende een bepaald seizoen van elke zonsopkomst tot zonsondergang geteld, maar gewoonweg gedurende heel veel uren over het hele jaar. Een prachtige prestatie waarbij onze prestatie ('maar vier maanden geteld') ietwat schril afsteekt. Als we dat vergelijken met de marathontelling op de Brobbelbies dan is er op De Vulkaan van 1 augustus tot en met 30 november 1988 in totaal 1483,75 uur geteld; precies evenveel als wij in diezelfde periode van 2008. In 1987 is er voor gekozen om de gegevens van De Vulkaan en De Bloedberg (bij Monster, zo'n 7,5 km zuidelijker) te bundelen. Er is toen van 1 augustus tot en met 30 november 1385,75 uur geteld. De veronderstelling was toen dat dezelfde stroom trekvogels op beide locaties geteld werd en dat er dus een completer beeld zou ontstaan bij een zo volledig mogelijke dekking van tel tijden. Voor de meeste soorten bleek dat ook juist, maar voor enkele soorten echter (lijsters en leeuweriken) bleek dat de verschillen soms erg groot zijn.

Slotwoord

Onze ervaring met de marathontrekking is erg positief; het geeft veel saamhorigheid en publiciteit en brengt een schat aan informatie! Zo'n telling moet dan echter wel goed georganiseerd worden en er moeten voldoende tellers zijn die de klus kunnen klaren.